

ZAKLJUČAK

Nastojeći ponuditi sveobuhvatan prikaz Slamnigova djela uz pomoć komparativne književnosti kao njegova teorijsko-metodološkog uporišta u znanstvenome radu, ova je knjiga ujedno pokušala pokazati u kolikoj je mjeri Slamnigova »komparatistička vokacija« relevantna za analizu svih njegovih segmenata, pri čemu podjednako prinosi njihovoj individualnosti i samostalnosti, ali i funkcionira kao važna provodna nit koja ih može povezati u jedinstvenu cjelinu. Njegovu je opusu u tome slučaju trebalo pristupiti na dvojak način: analizirajući Slamnigovo poimanje komparatistike kao discipline i upotrijebljene metode komparatističkoga istraživanja te tretirajući sâm njegov rad kao predmet takva istraživanja. Prvi je pristup ponajprije bilo moguće primijeniti u analizi znanstvenoga, a drugi u analizi prevoditeljskoga i književnoga rada. Takva granica ipak nije čvrsto zadana, jer se i njegovo znanstveno djelovanje u određenoj mjeri može promatrati s drugoga stajališta, imajući na umu da su njegove analize i prikazi pojedinih inozemnih književnosti ili književnih pojava predstavljale značajan prinos njihovoj recepciji u hrvatskoj kulturi. Osim toga u njegovu su prevoditeljskom i književnom opusu uočene značajke i sastavnice koje se pojavljuju i kao predmet razmatranja u njegovim znanstvenim tekstovima.

Ključne dodirne točke između različitih područja njegova djelovanja uputile su i na određene temeljne preokupacije Slamniga kao autora. One su se isprva dale razmatrati u okvirima njegova zanimanja za modernizam, kojemu je posvećen znatan dio njegova prevoditeljskoga opusa, a blizak mu je i njegov književni rad, osobito u ranijem razdoblju. Modernističke su postavke prisutne i u njegovu znanstvenom radu, posebice u njegovu naglašavanju autonomne estetske vrijednosti književnoga stvaranja i važnosti koju je prid-

vao formalnoj analizi teksta. Slamnig se međutim u tome području ne odriče ni modernizmu suprotne, pozitivističke/kontekstualne analize književnih pojava, a u izboru predmetâ istraživanja čak nešto veću pozornost posvećuje ranijim razdobljima, naglašujući potrebu za ravnopravnim tretmanom nedavne ili suvremene produkcije i tradicije, ali i za njihovim međusobnim povezivanjem.

Posljednja tendencija predstavlja još jednu važnu poveznicu među pojedinačnim dijelovima njegova opusa. Oslanjajući se donekle na teorijski i književni rad T. S. Eliota, kao i njemu načelno srodne pristupe E. R. Curtiusa i R. Jakobsona, Slamnig je u znanstvenome radu razvio osobit interes za starija razdoblja hrvatske i europske književnosti (tj. srednji i rani novi vijek) te za pronalaznije kontinuiteta s tradicijom u kasnijim razdobljima, poput pojave Curtiusovih »historijskih metafora« u dvadesetostoljetnim tekstovima ili uporabe neprave rime, kao specifičnoga obilježja »stare« hrvatske versifikacije, u Vrazovu, a potom i u hrvatskom pjesništvu 1950-ih i 1960-ih. Premda zauzimaju nešto manji udio u odnosu na devetnaestostoljetnu i modernu književnost, stariji književnopovijesni slojevi zastupljeni su i u njegovu prijevodnom opusu, a vrijedilo bi podcrtati i da je Slamnig odigrao važnu ulogu u recepciji njihovih pojedinih reprezentativnih predstavnika u hrvatskoj kulturi (provansalski pjesnici i poezija W. von der Vogelweide). Konačno, na književnu se tradiciju na specifičan i slobodniji način redovito pozivao u vlastitim književnim tekstovima, posežući i za autorskim opusima i djelima kojima se bavio kao znanstvenik i/ili prevoditelj. U svim trima su segmentima zamjetljiva i Slamnigova nastojanja da u okviru književne tradicije uključi niže i popularnije slojeve književne produkcije – usmenu i pučku te njima bliske tekstove iz područja tzv. visoke književnosti – i na taj ih način revalorizira.

Osim po težnji k povezivanju modernoga i tradicionalnoga, Slamnigov se opus može promatrati kao cjelina po još jednome karakterističnom obilježju: težnji za postizanjem sklada između hrvatskoga te europskoga i svjetskoga konteksta, ili, kako ga je sâm opisao u analizi djela M. Marulića, između kozmopolitskoga i patriotiskoga. Takvu dvojaku perspektivu Slamnig je primjenjivao u procavanjima različitih književnih pojava – pojedinih epoha i razdo-

blja, žanrova, povijesti hrvatskoga stiha ili individualnih autorskih opusa. Prevladavajući opreku autohtonost – epigonstvo, čije je jednostrano tumačenje u ranijim komparatističkim istraživanjima kritizirao u programskim tekstovima, na taj je način nadopunjavao i ispravljao postojeće spoznaje o povijesnom razvoju hrvatske književnosti i specifičnome spletu domaćih i inozemnih činitelja koji su ga oblikovali. S toga se stajališta može razmatrati i njegov cjelokupan prevoditeljski opus, koji je nastao kao rezultat dijaloga između inozemnih književnih tekstova i tradicija te hrvatske jezične i književne kulture. Taj je dijalog podrazumijevao njegova nastojanja da uskladi zahtjev za vjernim ili barem najadekvatnijim prijenosom značajki izvornika s potrebom približavanja prevedenoga teksta domaćoj publici i domaćem književnom kontekstu, što su dobro ilustrirali i njegovi postupci prijenosa inozemnih stihova metrički adekvatnim hrvatskim oblicima, prevođenje engleskoga govornog stila ili arhaizacija i uspostavljanje poveznica s hrvatskom književnom tradicijom. Naposljetku i u njegovu se književnom opusu poveznice s različitim pojavama u svjetskoj književnosti zapadnoga kruga prepleću s pozivanjem na hrvatsku književnu i kulturnu tradiciju. U tom je pogledu zanimljiva i jezična razina njegovih književnih tekstova, koje odlikuje svijest o kvalitetama i mogućnostima autohtonoga medija, tj. hrvatskoga jezika, kao i sklonost k poigravanju interlingvalnim citatima, odnosno izrazima iz inozemnih jezika.

Između pojedinačnih područja Slamnigova djelovanja mogle su se uspostaviti ne samo takve općenite nego i različite uže i konkretnije poveznice. U njegovu znanstvenom i prevoditeljskom radu uočeno je, između ostalog, naglašeno zanimanje za provansalsku i skandinavske književnosti, koje je dijelom bilo potaknuto njihovom dotadašnjom slabijom recepcijom u hrvatskoj kulturi. Slamnig se u znanstvenim radovima, a poglavito u pregledu povijesti svjetske književnosti, barem ukratko osvrnuo i na većinu ostalih prevedenih tekstova ili opusa njihovih autora. Njegovi znanstveni i prevoditeljski interesi na poseban su se način preklapali i u prevoditeljskim postupcima u kojima je praktično primjenjivao svoja teorijska traduktološka promišljanja. U analizi njegova književnoga opusa indikativnima su se pokazale poetičke i žanrovske sličnosti s pojedinim

prevedenim djelima i/ili njihovim modelima, od navedenih predstavnika moderne (osobito angloameričke) poezije, preko moderne angloameričke proze i romana S. Becketta do kazališta apsurdna i poetske drame. Kao specifičan primjer prepletanja tih dvaju područja interesa izdvojene su i brojne intertekstualne poveznice s prevedenim tekstovima ili autorskim opusima. Osim toga Slamnig je i u znanstvenome radu, a ponajviše u analizama hrvatske poezije i proze 50-ih i 60-ih godina 20. stoljeća, naglasio i/ili razmotrio nekoliko elemenata koji su se pokazali relevantnima za opis i tumačenje njegova književnog opusa: potrebu za približavanjem svakodnevnome govoru i iskustvu, slabljenje granica među književnim rodovima, stihovni repertoar hrvatske i različitih inozemnih književnosti, uporabu neprave rime (bitni za poeziju i poetsku dramu), kao i ključna obilježja suvremenih pripovjednih tekstova.

Navedena zajednička obilježja triju dijelova Slamnigova djela potvrđuju njihovo jedinstveno autorstvo i mogu olakšati njihovo proučavanje i razumijevanje, pa i njihove pojedine aspekte prikazati u novome svjetlu. No, ne treba zanemariti ni činjenicu da takva obilježja u svakome dijelu funkcioniraju na zaseban, a ponekad i različit način. Stanovit je raskorak primjerice uočljiv između Slamnigova znanstvenog pristupa tradiciji, u kojem je poseban naglasak stavljao na njezinu revalorizaciju i potvrdu njezina kontinuiteta,¹¹⁰¹ te njezina propitivanja i humorističke reinterpretacije u velikome dijelu njegova književnog opusa,¹¹⁰² što, dakako, ne isključuje mogućnost njihova tumačenja kao osobitoga oblika njezine reafirmacije. Istaknuta je s druge strane i Slamnigova individualna razradba i preobrazba određenih značajki koje njegov književni opus dijeli s pojedinim prevedenim autorskim opusima i modelima (T. S. Eliotova poezija i poetska drama, »tvrdukuhana« proza, kazalište apsurdna i dr.), a najveći je stupanj slobode prepoznat u njegovim intertekstualnim poigravanjima s brojnim prevedenim tekstovima.

Osobit spoj jedinstva i različitosti u Slamnigovu bi se opusu zaključno dao razmotriti i u širem kontekstu, koji je on sâm jednom pri-

¹¹⁰¹ Usp. Tomislav Brlek, nav. djelo (bilj. 251), str. 179–181.

¹¹⁰² V. i Andrea Milanko, nav. djelo, str. 136–138.

godom slikovito opisao kao »carstvo umjetničke književnosti«.¹¹⁰³ Svaki segment njegova opusa je na važan, ali i individualan način pridonio afirmaciji toga »carstva« kao osobitoga područja ljudskoga djelovanja, prelazeći pritom slobodno njegove vremenske i prostorne granice, ali i zadržavajući svijest o pripadnosti vlastitome, (post)modernom dobu i hrvatskome okružju.

U tome se može prepoznati i njegov sveukupan prinos hrvatskoj znanosti i kulturi druge polovice 20. stoljeća, kojima je u različitim oblicima pomagao da razviju i očuvaju vlastite vrijednosti te istodobno ostanu u neprestanom doticaju s europskim i svjetskim kontekstom. Ta je činjenica na osobit način podcrtana i Slamnigovim prijamom u redovite članove Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (1992),¹¹⁰⁴ a u novije su je vrijeme potkrijepili i znanstveni skupovi koji su održavani Slamnigu u čast u Hrvatskoj i inozemstvu: niz skupova Dani Ivana Slamniga (1998–2007 Osijek, Pečuh i Poznań), Na brzu ruku skupljeni skup (Budimpešta 2003) i 10. Kijevski književni susreti (Kijevo 2011). Njima se mogu pridružiti brojne bibliografske jedinice posvećene pojedinačnim ili svim aspektima njegova opusa – od leksikonskih natuknica i prikazâ u književnopovijesnim pregledima preko znanstvenih i stručnih članaka do diplomskih i doktorskih radova.¹¹⁰⁵ Najviše je pozornosti u tome slučaju ipak privukao njegov književni opus, što je u skladu s njegovim opsegom i značenjem u povijesti hrvatske književnosti, pa i s načelno neiscrpivim interpretativnim potencijalom književnih tekstova, koji ostavljaju otvorene mogućnosti za nova čitanja. Premda njegov znanstveni rad u tom pogledu čini dovršeniju cjelinu, u kojoj su mnoga, njegovim riječima, »žilava pitanja«¹¹⁰⁶ riješena ili iscrpnije obrađena, ni on ne gubi svoju trajnu aktualnost zahvaljujući spoznajama i zaključcima koji danas služe kao temelj za nova istraživanja. Slamnig nije težio uspostavi i razvoju sveobuhvatnije istraživačke teorije ili

¹¹⁰³ Branka Džebić, »Poeta laureatus«, razgovor s Ivanom Slamnigom, »Vjesnik (Panorama subotom)«, 1. srpnja 1989, st. 16.

¹¹⁰⁴ V. spomenicu *Ivan Slamnig: 1930.–2001.*, prir. Nikola Batušić, HAZU, Razred za književnost, Zagreb 2006.

¹¹⁰⁵ U bibliografiji se nastojala obuhvatiti većina takvih jedinica u okviru trenutno dostupnih podataka i izvora.

¹¹⁰⁶ Ivan Slamnig, »Trubaduri ili petrarkisti«, str. 118.

specijalizaciji u uskome području, ali je upravo zahvaljujući tomu iznio brojne i raznovrsne »kratke i lucidne uvide«,¹¹⁰⁷ koji su i dalje poticajni za provjeru i razradbu u okviru novih proučavanja. Njegov prevoditeljski opus je, u usporedbi s drugim dvama, dosad najslabije istražen, što se dijelom može pripisati njegovoj raznolikosti i opsežnosti, koja zahtijeva široko područje istraživačke kompetencije, ali i njegovoj razmjernoj raspršenosti i teškoj dostupnosti mnogih tekstova, što se ovdje pokušalo donekle ublažiti njihovim bibliografiranjem prema dostupnim podacima.

Slamnigov je rad u uvodu uspoređen s procesom neprestanoga i višeslojnoga dijaloga, čiji su ključni aspekti ilustrirani i razmotreni u osvrtima na njegova zasebna područja djelovanja. Taj dijalog međutim nije dovršen, jer ga na nešto drukčiji način nastavljaju njegovi suvremeni i budući čitatelji, proučavatelji i kolege književnici. Zanimanje koje Slamnig nastavlja pobuđivati kao znanstvenik, prevoditelj i književnik potvrđuje da je on hrvatsku književnu i kulturnu baštinu obogatio na isti način na koji ju je sâm nastojao vrjednovati – drugim riječima, da je i on postao njezinim značajnim i još uvijek aktualnim dijelom.

¹¹⁰⁷ Tomislav Bogdan, »*Jur ni jedna na svit vila – novo čitanje*«, u: *Dani hvarškoga kazališta. Sv. XL. Četiri desetljeća Dana Hvarškoga kazališta – dosezi i propusti u istraživanju hrvatske književnosti i hrvatskoga kazališta*, ur. Boris Senker i Vinka Glunčić-Bužančić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Književni krug Split, Zagreb – Split 2014, str. 132, bilj. 4.